

EGE SORUNU

Türkiye Jeoloji Kurumu'nun Görüşü

Uzun süredir tüm kamuoyunu uğraştıran ve Yerbilimcilerimizi yakından ilgilendiren bir konudur, genel olarak deniz araştırmaları ve özellikle Ege sorunu. Daha uzun bir süre için de gündemde kalacağı anlaşılmakta.

Konuyu salt Ege'ye sınırladığımızda çok boyutlu bir sorunla karşı karşıya kalmaktayız. Bilimsel, teknolojik, ekonomik ve politik boyutlar konuyu iyice karmaşıklaştırmakta. Kimileri salt bilimsel yaklaşıma çalıştı soruna ve politik yaklaşımları alabildiğine kınadı, kimileri politik yorumlarında bilimsel katkının payını yansıdı. Çoğuları ise olgunun ekonomik temelini yok saydı.

Ege'nin doğal niteliklerinin, bulundurduğu doğal kaynakların, bunların değerlendirilişinin, burada geçerli olacak uluslararası kuralların saptanmasının, tüm bu süreçlerin, yerbilimleri ve öteki bilimlerin katkısını gerektirdiği açık. Soruna er geç getirilecek çözümde ulusal ağırlığımızı koymamız isteniyorsa bilimsel yetkinliğimizin artırılması gerekli. Ege'nin bilimsel açıdan ayrıntılı bir şekilde incelendiği bir bilimsel kongreye yalnızca iki bildiri ve tek dinleyici ile katılabiliyoruz yaklaşımımızda bir değişikliğin gerektiği açık. Bilimsel yetkinlik açısından yabancıları beklemeyecek denli ileri olduğumuz da yadsınamaz. Bu bölgeye ilişkin çoğu bilgileri üretebilecek güçteyiz. Bu yönüyle MTA Sismik-1 başarılı bir örnek, Türkiye'li bilim ve teknik adamlarının başarılı bir ürünü.

Denizlerde çalışmanın gerektirdiği teknolojinin karmaşıklığı ise ayrı bir gerçek. Çok iyi donatılmış gemilerden başlayan ve dev endüstrilerin tüm olanaklarıyla ürettikleri teknolojiyle zenginleşen donanım doğal kaynaklarını değerlendirme

dileğinde olan ülkelerin bağımlılığında büyük bir etkidir. Bu yönüyle teknolojik güç sahibi olan ülkelerin tüm dünya denizlerinde hertürlü girişimleri olağandır.

Yarım yüzyıl önce sömürge olan ülkelerin tümüne yakınına siyasal bağımsızlıklarına ulaşmış oluşu ve son on yıl içinde varlıklarını sürdürebilmeleri için zorunlu duruma gelen fiat belirleme türünden kararları topluca vermeye başlamaları; öte yandan önemli sayıda ülkenin sosyalist ekonomiye dönüşümü dünyada hammadde kaynakları yönünden yoksul fakat endüstri yönünden güçlü tekelleri yeni girişimlere itti. Denizler bu bakımdan engin bir olanak. Büyük bilimsel araştırma programları bu kaynakları belirlemeye yönelirken, bunları işletmeye yeterli teknoloji sahibi ülkeler siyasal hazırlıklara giriştiler. Okyanus tabanlarındaki metal yataklarına özellikle ABD'nin, ilgisi Kuzey denizindeki İngiliz tekellerinin yoğun çalışmaları, Alman teknolojisinin deniz çalışmaları alanında hızla yükselişi bu alanda hangi güçlerin egemenlik yarışında olduğunu göstermekte.

Durum böyle olunca politik ilişkilerin ekonomik çıkarlarca belirlenmesi ve ekonomik çekişmelerin politik çalışmaları hizmetine alması kaçınılmaz bir sonuç.

Özetle vurgulanması gereken, tüm boyutlarıyla denizler sorununun bütünsel ve karmaşık olduğu. Bir yıl önce Alman bilimsel araştırma gemilerinin araştırma yaptığı yerler ertesi yıl bir uluslararası petrol tekeli tarafından ruhsatlanıyor ya da Kızıldeniz'de olduğu gibi bir Alman teknoloji tekeline bağlanıyorsa ve Deniz Hukuku Konferansına ayrı bir AET görüşü getiriliyorsa bilimsel araştırmalarla ekonomik ve politik

çıkarlar arasında bir bağ var demektir.

Ege denizi sözkonusu olduğunda da buraya duyulan ekonomik ilgi çeşitli boyutlarda kendini ortaya koymaktadır. Kıyısı olan iki ülkenin, Türkiye ve Yunanistan'ın ilgisi ne kadar doğalsa bir yandan ABD öte yandan AET tekellerinin ilgisi de o kadar olağandır. Ve bu Longva'nın Ege'ye sokulmamasından ABD, Alman ve Fransız bilimsel araştırma gemilerinin ardarda Ege'de çalışmaları, Prinos petrol alanını araştıran Konsorsiyum tekellerinin kimliklerinden Yunanistan ve Türkiye'de yoğunlaşan Alman ve Fransız bilim adamlarının araştırma yoğunluğuna dek pekçok olayı açıklamaktadır. Ege'ye duyulan ilginin baskın özelliği Avrupa'lı, özellikle Alman ve Fransız sermaye, bilim ve politika çevrelerinde yoğunlaşmış oluşu.

Bu bağlamda Ege'nin sunduğu doğal kaynakların ne olduğu sorulabilir. Deniz tabanı metalik ve ender mineral yatakları üzere henüz önemli bir bulgu söz konusu değil. Fakat her zaman olası. Öte yandan yapılan ilk çalışmalar Ege'nin çoğu kesiminde kalın bir Tersiyer tortul birikiminin varlığını, bu birikimin elverişli kapanlar içerebileceğini gösteriyor. Prinos bulgusu ise ilk olumlu gösterge. Bu durumda Ege'nin kıyısı olan ülkelere petrol umudu vermesi doğal. Hele petrole olan zorunluluklarının doruğunda iken. Ne varki hiçdeğilse Türkiye Ege'ye zorunlu mudur? Karalarının petrol açısından yeterince aranmamışlığı açık olan ülkemizde yapılacak ilk iş karalardaki aramaların hızlandırılması olmalıydı. Bu yönde arama yatırımları ve kule sayısının artırılması gibi girişimlerin varlığı yadsınmaz. Türkiye jeolojisi ile bu yöndeki girişimleri geri çevirmeyecek bir ülke. Bu böyleyken hemen tüm teknolojik gereklilikler açısından dışa bağımlılığımızı doğuracak olan deniz araştırmalarına tüm umudun bağlanması yersizdir. Öte yandan denizlerimizi seyretmekle yetinemeyip aramak, olanakları ve ekonomikliğini saptamak birincil görevlerimizden.

Bu görevin yerine getirilişinde Çandarlı bir aşama idi. Kıyılarda yürütülen jeoloji çalışmaları bir aşama. MTA Sismik-1'de bir aşamaydı, buna karşın politik sömürmeye ne denli uğramış olursa olsun denizlerde petrol aramasının en önemli aşaması. Ve Türkiye teknik kadrosunun özverili emeklerinin başarılı sayılabilecek bir ürünü. Bu emeklerin kutsanmasında unutulmaması gereken ölçü, örneğin laboratuvar

bandları değerlendirenlerin emeğinin, gemi kaptanının yanında yargılanmaması gereğidir.

MTA Sismik-1'in ulusal kadrolarla gerçekleştirilmesi konusunda gösterilen titizliğin bundan sonraki aşamalarda da gösterilmesi gereklidir. Bu yönde Türkiye'nin kendi ulusal sondaj gemisine sahip olması en önemli adım olacaktır. Böylece boşa kalan gemilere zorlama kuyu yerlerinde iş verme gereği kalmayacaktır.

Türkiye'nin bu yolda ilerlemesi bir yandan denizlerinin doğal olanaklarını ulusal kadro ve kaynaklarla araştırmasını bir yandan da Ege'deki vazgeçilmez haklarına sahip çıkmadaki kararlılığını göstermesine yarayacaktır. Bu kararlılığın gösterilmesinde araştırmaların sürdürülmesi ve teknolojik olanaklarımızın geliştirilmesi ne denli önemli ise politik ilişkilerde açık ve uluslararası tekellerin etkisinden bağımsız davranmak ta o denli önemlidir.

Ege konusunda son günlerde yapılan ikili gizli görüşmeler sonunda Ege'de yapılacak çalışmalar süresiz olarak ertelenmiştir. Ege'de Yunanistan petrol üretirken Türkiye'nin araştırma yapamaması Türkiye'nin çıkarlarını gözetem bir tutum değildir. Bu nedenle önerilerimiz şöyle sıralanabilir:

— Yunanistan'la Ege konusunda yapılan görüşmeler açık yürütülmelidir,

— Ege'deki haklarımızdan hiçbir şekilde ödün verilmemelidir,

— Ege'ye çokuluslu teknelci şirketler sokulmamalıdır,

— Ege'de tüm araştırma alanları tek bir ruhsat olmalı ve devletçe aranmalıdır,

— Ege'de çalışmalar sürdürülmelidir,

— Bu çalışmaların ulusal olanaklarla sürdürülebilmesi için MTA Sismik-1 benzeri girişimler yapılmalıdır,

— Karalarımız ve denizlerimizdeki hertürlü bilimsel araştırmanın ulusal kadrolarla yapılması ve araştırma sonuçlarının uluslararası alanda duyurulması için her fırsat değerlendirilmelidir.

Türkiye Jeoloji Kurumu